

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТИ Й ЗАВДАНЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗМІСТІ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ» В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Пагута Т. І.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
ORCID ID: 0000-0003-3165-0949
Scopus Author ID: 58698667900

Максимчук Н. С.

викладач кафедри теорії та методики початкової освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
ORCID ID: 0000-0002-9906-7832

Стаття присвячена актуальній проблемі національно-патріотичного виховання молодших школярів, що є важливою складовою системи освіти та соціального розвитку. У статті здійснено аналіз реалізації національно-патріотичного виховання молодших школярів у контексті інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в рамках Нової української школи. Виокремлено основні завдання національно-патріотичного виховання у школі: формування національної свідомості; розвиток громадянської відповідальності; розбудова міжкультурного розуміння; формування громадянського патріотизму; розвиток комунікативних навичок; підтримка духовного розвитку. Зроблено огляд педагогічних стратегій, методів та практик, спрямованих на формування в учнів почуття національної самосвідомості та патріотизму. Автори розглядають вплив інтегрованого підходу до навчання на формування цінностей громадянськості та національної ідентичності у молодших школярів. Зокрема, акцентовується увага на включенні у навчальний процес вивчення історії, культури та мови України через цікаві проекти та практичні дії. Стаття також надає практичні поради для вчителів щодо ефективного впровадження національно-патріотичного виховання у зміст інтегрованого курсу «Я досліджую світ», що сприяє формуванню громадянських якостей та готовності до активної участі в житті суспільства. Реалізація цього курсу включає різноманітні завдання та методи, спрямовані на формування гармонійно розвиненої особистості, готової до активної участі в житті своєї країни. Виділено кілька способів реалізації мети й завдань національно-патріотичного виховання молодших школярів у змісті інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: вивчення історії та культури України; дослідницькі проекти з елементами культурології; мовленнєвий розвиток через літературні твори; екскурсії та віртуальні подорожі; святкові заходи та тематичні тижні; інтерактивні уроки тощо.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, національно-патріотична свідомість, молодші школярі, Нова українська школа, уроки «Я досліджую світ».

Paguta T. I., Maksymchuk N. S. Implementation of the goal and tasks of national-patriotic education of younger schoolchildren in the content of the integrated course "I explore the world" at the New Ukrainian School

The article is dedicated to the pressing issue of national-patriotic education for younger students, which is an important component of the education system and social development. The article analyzes the implementation of national-patriotic education for younger students within the integrated course «I Explore the World» as part of the New Ukrainian School. The main tasks of national-patriotic education in schools are highlighted: forming national consciousness; developing civic responsibility; building intercultural understanding; fostering civic patriotism; developing communication skills; supporting spiritual development. The article reviews pedagogical strategies, methods, and practices aimed at instilling a sense of national self-awareness and patriotism in students. The authors consider the impact of an integrated

approach to learning on the formation of values of citizenship and national identity in younger students. In particular, attention is focused on including the study of Ukraine's history, culture, and language through interesting projects and practical actions in the educational process. The article also provides practical advice for teachers on the effective implementation of national-patriotic education in the content of the integrated course «I Explore the World» which contributes to the formation of civic qualities and readiness for active participation in society. The implementation of this course includes various tasks and methods aimed at forming a harmoniously developed personality, ready for active participation in the life of their country. Several ways to achieve the goals and objectives of national-patriotic education for younger students in the content of the integrated course «I Explore the World» are outlined: studying the history and culture of Ukraine; research projects with elements of cultural studies; speech development through literary works; excursions and virtual travels; festive events and thematic weeks; interactive lessons, etc.

Key words: national-patriotic education, national-patriotic consciousness, junior schoolchildren, New Ukrainian School, «I Explore the World» lessons.

Однією з найважливіших складових змісту національно-патріотичного виховання є розвиток патріотичної свідомості молодших школярів. Зміст виховання забезпечує розуміння проблем суспільства і економічних законів та шляхів розв'язання проблем суспільства; розвиває бажання працювати, дає усвідомлення підприємництва, життєвої потреби, здатність до соціальної творчості ініціативи, конкурентоспроможності й самореалізації людини в ринкових відносинах

Важливість проблеми виховання патріотичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку розглядали Н. Базидевич, Б. Гільзентрахт, А. Давлетшина, О. Денисюк, М. Качур, Л. Момотюк, Л. Никонова та ін.

На необхідності формування національної самосвідомості в контексті загального процесу виховання молодого покоління наполягали такі дослідники, як: Т. Бондаренко, В. Борисов, О. Вишневецький, О. Коркишко, В. Кузь, М. Сметанський, М. Стельмахович, Б. Ступарик, К. Чорна та ін. Важливості розвитку психологічних аспектів етносвідомості присвятили свої праці І. Бех, М. Боришевський, П. Ігнатенко, С. Киричук, В. Павленко, С. Таглін та ін.

Громадянське суспільство зростає на основі добросовісних вчинків громадян, їх вибору правильних цілей та дій. Це означає не лише дотримання законів, але й активну участь у формуванні суспільства. Громадянські чесноти, такі як справедливість, відповідальність, терпимість, є важливим елементом будівництва громадянського суспільства. Ці чесноти сприяють формуванню сильних та етичних особистостей. Моральний вибір громадянина базується на чес-

нотах, таких як чесність, довіра та справедливість, ці цінності визначають моральний компас громадянина у виборі дій та визначенні цілей. Розвиток громадянськості включає у себе формування моральної самосвідомості, яка згодом переходить у цивільну самосвідомість. Це важливий аспект становлення активного та відповідального громадянина. Цивільна самосвідомість виступає як інтегративна якість, що об'єднує громадян за спільними цілями та цінностями. Це сприяє формуванню єдиної громадянської ідентичності [4, с. 153].

Аналіз Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років, вказує на важливий крок у розвитку системи освіти та визначенні її ролі в формуванні громадянської ідентичності та цінностей.

Виділимо основні аспекти, які зазначені в Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років та Концепція Нової української школи (НУШ) [3]: - громадянська освіта: закон визначає, що громадянська освіта має спрямовуватися на формування компетентностей, пов'язаних із реалізацією особистих прав і обов'язків громадянина. Це включає усвідомлення цінностей громадянського суспільства та принципів демократії; - верховенство права та права людини: однією з основних принципів освіти в Україні, визначених законом, є верховенство права, свобода та громадянська/демократична політична культура. Це вказує на важливість розуміння та дотримання прав та свобод громадян, а також виховання політично свідомого громадянина; - громадянські компетентності: Концепція Нової української школи акцентує на громадянських компетентностях, які має надавати система

освіти. Це включає розуміння громадянських прав і обов'язків, активну участь у громадському житті та розвиток соціальної відповідальності; - наскрізні громадянські компетентності, які підтримують Концепція НУШ, охоплюють такі аспекти, як критичне мислення, співпраця, комунікація, культурна компетентність та інші, які формують повноцінну громадянську особистість.

Зазначені положення в законі та концепції свідчать про стратегічні зусилля влади та освітніх інституцій спрямувати на виховання громадян, які розуміють та цінують громадянські цінності, демократичні принципи та працюють для побудови сильного громадянського суспільства.

У розділі «Я досліджую світ» навчання через дослідження сприяє формуванню у дітей критичного мислення, аналітичних навичок та усвідомлення їхнього місця в суспільстві. У рамках цього предмету молодші школярі вивчають соціальні явища, взаємовідносини, виконують проекти та розвивають комунікативні вміння.

Підходи, які інтегрують цивільні аспекти навчання, включають обговорення соціально-важливих тем, рольові ігри, проекти громадянської активності тощо.

Уроки «Я досліджую світ» є платформою для обговорення та внесення внутрішнього значення громадянської добродіяльності, яка включає в себе елементи взаємопідтримки, толерантності та відповідальності [6].

Такий підхід сприяє комплексному розвитку особистості та формуванню необхідних соціальних навичок для активної участі у громадянському житті.

Громадянська та історична освітня галузь нового Державного стандарту початкової освіти передбачає створення умов для формування в учня/учениці початкової школи власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх прав і свобод, осмислення зв'язків між історією і теперішнім життям; плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини, набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами [1].

Формування громадянської добродіяльності включає у себе розкриття найважливіших

цінностей, які є значущими для українського народу. Додавання народознавчого та українознавчого матеріалу до навчальних програм відіграє ключову роль у цьому процесі.

Виховання патріотизму включає в себе любов та гордість за власну країну, розуміння її історії, традицій, мови та культури. Народознавчий матеріал допомагає учням засвоювати ці цінності.

Розвиток розуміння соціальної справедливості сприяє формуванню в учнів відповідального ставлення до соціальних питань та бажання допомагати тим, хто потребує.

Виховання учнів у душі того, що духовне багатство має більше значення, ніж матеріальне, сприяє розвитку глибокого осмислення життя та цінностей. Важливе виховання в учнів поваги до природи, бажання зберігати навколишнє середовище та бути відповідальними громадянами планети. Виховання любові та поваги до людей, розуміння різноманітності та індивідуальності. Розвиток в учнів впевненості у собі та умінь вірити у власні можливості. Виховання громадян, які розуміють важливість гуманності та готові приносити користь громадськості через творчість та активну долю.

Ці цінності та особистісні якості, що розвиваються через народознавчий та українознавчий матеріал, стають основою для формування громадянської добродіяльності та внутрішньої мотивації дітей для конструктивної участі в житті суспільства.

Ставлення до людей: розвиток моральної активності включає в себе усвідомлення та виявлення моральних цінностей у власних діях та взаємодіях з іншими. Виявлення чуйності, доброзичливості та готовності допомогти іншим свідчити про позитивне ставлення до співгромадян. Розвиток чесності та правдивості взаємодій визначає ставлення до інших людей з точністю та відкритістю. Формування толерантності та миролюбності свідчить про готовність поважати інші погляди та здатність до вирішення конфліктів мирним шляхом [1].

Ставлення до природи (екологічне виховання): розвиток усвідомлення важливості природи у житті людини та особистої причетності до збереження природних багатств. Здатність відчувати відповідальність за частку

природи та уміння діяти на користь її збереження. Розвиток навичок гармонійного спілкування з природою, екологічно безпечної поведінки.

Ставлення до себе: уміння цінувати себе, розуміння власних фізичних, духовних та соціальних сил як важливого ресурсу. Формування активної життєвої позиції, яка визначається бажанням допомагати собі та розвивати свої можливості.

Ставлення до суспільства і держави виявляється у патріотизмі, національній самосвідомості.

Відповідно, уроки громадянської та історичної освітньої галузі мають широкі можливості для морального, етико-правового, громадянського, екологічного, естетичного та інших напрямів виховання. Змістовий матеріал освітніх програм «Я досліджую світ» передбачає вплив на становлення кожного школяра як творця самого себе, своєї родини, держави, світу, інтегрує та підсилює знання з інших шкільних предметів, допомагає учням узагальнити знання з різних галузей і сфер життя.

У курсі «Я досліджую світ» переважає природно-науковий, природознавчий зміст, однак у ньому є і суспільствознавча, соціологічна інформація, що стосується найближчого оточення дитини [5].

Діти у молодшому шкільному віці мають велику допитливість та чутливість. Вони активно сприймають навколишній світ та готові вивчати нове. Емоції у цьому віці є особливо яскравими та сильними. Позитивні та негативні враження можуть суттєво впливати на формування моральних цінностей. Образи, впроваджені у цьому віці, можуть визначити героїчність та недоліки. Позитивні взірці стають основою для формування добрих якостей. У цьому періоді розпочинається усвідомлення собі в суспільстві. Діти вчаться розуміти роль і місце в суспільстві та взаємодіяти з іншими. Вплив на цей вік може бути тривалим і залишати слід на всьому подальшому розвитку особистості. Яскраві враження та позитивні взірці можуть залишити великий вплив на формування цінностей. Враховуючи особливості цього віку, виховання громадянської добродійності базується на позитивних зразках, заохоченні до допитливості та підтримці позитивних емоцій.

Вивчення історії рідного міста, краю та країни у перших класах сприяє формуванню патріотичних почуттів та любові до рідного краю. Знайомство із державними символами України допомагає дітям розуміти значення національної ідентичності та гордості за свою країну. Завдання на створення герба, прапора та девізу для своєї сім'ї є чудовим творчим викликом, який сприяє розвитку уяви та глибокого розуміння значення сімейних цінностей. Спільне створення родоводу сім'ї дозволяє дітям відчувати себе часткою спільноти та розуміти, як їх особисті історії пов'язані з історією інших. Пропозиція створити герб, прапор та девіз для своєї сім'ї може заохотити активну долю батьків у навчальному процесі.

Діти, розповідаючи про свої родинні традиції, виявляють співчуття до історій своїх однокласників, що сприяє вихованню толерантності та загальної громадянської добродійності; розповідаючи історії про свої сім'ї, розвивають комунікативні навички та здатність ділитися своїми думками та емоціями.

Цей підхід не тільки сприяє формуванню громадянської добродійності, але і створює позитивні зв'язки між навчанням та реальним життям дітей молодшого шкільного віку, що має важливий вплив на їхній розвиток [2, с. 42].

У змісті предмета є значна історична складова частина. Діти знайомляться з історією вітчизни та рідного краю. На яскравому і доступному дітям матеріалі формуються образні уявлення про найбільш важливі події та факти з історії Української держави.

Реалізація краєзнавчого принципу дозволяє учням початкових класів отримувати знання через безпосереднє сприйняття навколишнього світу, що сприяє більш глибокому та повному усвідомленню матеріалу. Реальні приклади історії та культури рідного краю полегшують учням усвідомленню навчального матеріалу та роблять його більш доступним. Вивчення героїчних подій в історії України створює можливості для формування гордості та патріотизму у школярів, спонукаючи їх цінувати свою Батьківщину.

Використання конкретних прикладів з рідного краю роблять уроки більш ціка-

вими та інтерактивними, заохочуючи активну участь учнів.

Громадянське виховання, що базується на розумінні історії та культури, сприяє формуванню в учнів глибокого розуміння громадянських цінностей та відповідальності. Підкреслення ролі рідного краю сприяє залученню батьків та місцевих громад у навчальний процес, що може підсилити позитивний вплив на учнів. Ідентифікація з рідним краєм збільшує мотивацію учнів до вивчення громадянської та історичної освіти [1].

Засвоєння мови народу є ключовим аспектом. Вона визначає спосіб сприйняття світу та взаємодії з навколишнім. Музика, пісні, ігри та інші культурні аспекти глибоко впливають на формування соціальної свідомості. Враження від природи рідного краю впливають на емоційний стан та усвідомлення дитини про світ навколо.

Вивчення музичного доробку національних композиторів розвиває національну свідомість та патріотизм. Загальні ігри, проекти та інші форми спільної діяльності сприяють взаєморозумінню та взаємодії між дітьми. Засвоєння і розуміння традицій рідного краю сприяє вихованню поваги до культурних цінностей. Вивчення історії рідного міста чи краю допомагає учням зрозуміти своє місце у часі та просторі.

Важливо врахувати емоційні почуття молодших школярів у педагогічному процесі. Врахування емоцій допомагає не тільки краще усвідомлювати інформацію, але й стимулює активність учнів у навчанні та соціальному житті класу. Щоб ефективно впливати на емоційну сферу дітей, педагогам можуть бути корисні наступні підходи: 1. Інтерактивні методи викладання: використання ігор, групових завдань та інших інтерактивних методів, щоб зробити уроки цікавими та емоційно насиченими. 2. Особисті історії: запрошення учнів ділитися особистими історіями, пов'язаними з темами уроків. Це дозволяє дітям особисто застосовувати отримані знання. 3. Творча виразність: заохочення висловлення думок через малюнки, листи, драматичні постановки. Творча виразність допомагає закріплювати знання. 4. Позитивне підкріплення: створення позитивного

середовища та використання позитивного підкріплення, щоб стимулювати активність та ініціативу. 5. Реальні дії: залучення дітей до реальних громадських дій, таких як благодійність, догляд за природою тощо. 6. Реальні приклади: подаючи матеріал, наводьте реальні приклади та історії, які спонукають до емоційного зв'язку. 7. Адаптація до індивідуальних особливостей: врахування індивідуальних особливостей молодших школярів, адаптуючи методи викладання до їх потреб та інтересів. 8. Активна співпраця з батьками: залучення батьків до спільних заходів та проектів, що сприяє взаєморозумінню та співпраці. 9. Оцінювання зусиль: акцентуація на зусиллях та успіхах, створюючи позитивний настрій та підтримуючи самооцінку [5].

Молодші школярі через конкретність мислення ще не можуть усвідомити сутності суспільних явищ і понять. Так, поняття Батьківщина звужується у них до того вузького оточення, в якому вони живуть. Тому виховання громадянської позиції слід починати з виховання любові до близьких: мами, тата, дідуся, бабусі, сестрички; з любові до дому, в якому дитина живе, близького оточення - до того, що поруч.

Отже, формування системи узагальнених знань та дієвого ставлення молодших школярів до навколишнього світу є важливими. Інтеграція громадянських цінностей та виховання громадянської позиції є важливою частиною освітнього процесу. Використання гри в навчанні дозволяє дітям експериментувати з різними сценаріями соціальної взаємодії та навчати їх співпраці. Знайомство з історією, традиціями та культурою власної країни допомагає сформувати в учнів почуття гордості за своє походження та розуміння важливості культурного спадку. Залучення учнів до різних соціальних проектів та благодійних заходів сприяє розвитку емпатії та розумінню потреб інших. Розвиток відповідального ставлення до доручених справ та турбота про рідних розвиває у дітей почуття громадянської обов'язковості. Вивчення комунікативних навичок, співпраці та взаєморозуміння сприяє побудові позитивних соціальних відносин.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової загальної освіти, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 20.04.2011 р. № 462. URL: <http://surl.li/pinhd>
2. Добровольська Л. Н., Чорновіл В. О. Національно-патріотичне виховання молодших школярів – пріоритетний напрям діяльності педагогів: навчально-методичний посібник. Черкаси: Видавництво комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2016. 140 с.
3. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років : Проект / Стратегічна дорадча група «Освіта»; МОН України. URL: <http://surl.li/dgpoi>
4. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навч.-метод. посібник для студентів вищ. навч. закладів. 2-ге вид., випр. і доповн. Харків : «ОВС», 2002. 400 с.
5. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь) у початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП «Початкова освіта» / Руслана Рославець, Дмитро Пріма, Світлана Орлова. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2022. 181 с.

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011). Derzhavnyy standart pochatkovoyi zahalnoyi osvity, zatverdzhennyi Postanovoyu Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 20.04.2011 r. № 462 [State standard of primary general education, approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 04/20/2011 No. 462]. Retrieved from: <http://surl.li/pinhd> [in Ukrainian]
2. Dobrovol'ska L. N., Chornovil V. O. (2016). Natsionalno-patriotychnе vykhovannya molodshykh shkol'yariv – priorytetnyy napryam diyal'nosti pedahohiv: navchalno-metodychnyy posibnyk [National-patriotic education of younger schoolchildren - a priority area of activity of teachers: educational and methodological manual]. Cherkasy: Vydavnytstvo komunalnoho navchalnoho zakladu «Cherkaskyy oblasnyy instytut pislyadyplomnoyi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv Cherkaskoyi oblasnoyi rady». 140 s. [in Ukrainian]
3. Kontseptsiya rozvytku osvity Ukrayiny na period 2015–2025 rokiv : Proekt. [Concept of education development of Ukraine for the period 2015–2025: Project]. Stratehichna doradcha hrupa «Osvita»; MON Ukrayiny. Retrieved from: <http://surl.li/dgpoi> [in Ukrainian]
4. Lozova V. I., Trotsko H. V. (2002). Teoretychni osnovy vykhovannya i navchannya: Navch.-metod. posibnyk dlya studentiv vyshch. navch. zakladiv. 2-he vyd., vypr. i dopovn. [Theoretical foundations of education and training: Educational and methodological manual for students of higher educational institutions. 2nd edition, corrected and supplemented]. Kharkiv : «OVS». 400 s. [in Ukrainian]
5. Roslavets R., Prima D., Orlova S. (2022). Metodyka navchannya intehrovanoho kursu «Ya doslidzhuyu svit» (pryrodnycha, sotsialna i zdorovyazberezhuvalna osvitnya haluz) u pochatkoviy shkoli : navch.-metod. posib. dlya stud. vyshch. ped. navch. zakladiv OPP «Pochatkova osvita» [Methodology of teaching the integrated course "I explore the world" (natural, social and health-preserving educational field) in primary school: educational and methodological manual for students of higher pedagogical educational institutions of the OPP "Primary Education"]. Lutsk: PP Ivanyuk V. P. 181 s. [in Ukrainian]